

ACC. N:R M. 14676:1-5.

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Agneta Sundelöf, Lund*
Härad: *Östra* Berättare: *Anton Olsson*
Socken: *Torhamn* Berättarens yrke: *lantbrukare o. fyrmästare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1880* i *Torhamn*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

*När den nya tiden kom till bygden. s. 1-4.
Om ön Utlängan och danskarna
på 1600-talet. s. 5.*

LUF 73

Anton Olsson Föddes på Utlängan och bodde där till 1899. Då flyttade han in till Torhamn som lantbrukare men kom tillbaka som fyrmästare 1921. Som pensionerad fyrmästare och som en man i kommunens och kyrkans tjänst bor han nu i Torhamn. Hans uppgifter härrör sig, där ej annat anges, från Utlängan och skärgården inom Torhamns socken.

"Min farfarsfar flyttade från fastlandet ut till ön och tog som åbo land i besittning där. Min farfar fortsatte sedan som bonde, men han var lots också --- som lots slapp han betala skatt. Min far var en av de 6 bönder som i min barndom fanns på ön. De andra var fiskare. På den tiden bar sig jordbruket bra, och de behövde inte ha fiske som binäring. Nu betalar sig fisket bättre --- mest ålfiske --- och de hinner knappast med sin jord.

Så långt tillbaka jag själv minns har man alltid betalat avlöningar i kontanter, min far gjorde det i alla fall. Tillfälliga arbetare kunde kanske för en 60- 70 år sen betalas i natura, men inte de fasta tjänarna. Min mormor har däremot berättat att en tjänare kunde få en 'hemmavävd klänning' (kostym), ett par stövlar, några linneskjortor och kanske 3 kronor. När de slutade och även när de for hem på friveckan --- de hade en sån'varje år --- fick de ett 'schön' med sig. Det var ett knyte med mat för veckan, med ull att göra strumpor av, eller nån'sant. (Efter dis-

LUF 73

1

x Torhamns socken.
(om. 7.)

kusion fastställdes stavningen av ordet med tvekan till schön. Knyttet var ett premium, en present utöver lönen)

I min ungdom fanns en enda handelsbod i hela skärgården. Den fanns redan på min fars tid och han var född 1811. Vad han hette som startade den har jag glömt, men han^s son hette Magnus Nilsson. Den måste vara långt mer än 100 år gammal. Den låg på Ungskär och var mycket enkel. De sålde mest toppsocker, gryn, kaffe och fotogen. Man hade ju det mesta själv. Jag minns förresten att mina föräldrar seglade till Karlskrona 1 à 2 ggr per år och köpte upp stora lager.

Bystämman var det en gång om året på Utlängan och är det väl än. Det var nämligen så att de flesta av öarna i skärgården tillhörde Utlängan. Dock inte Inlängan, det har alltid varit fritt. De öarna betalade arrende till Utlängan och det skulle delas på bystämman. Efter stämman hade vi förståss kalas, gillen. Några gamla handlingar finns säkert inte kvar. De var förresten så knappa och enkla. På den tiden gällde ju handslag och karlaord som löften, då behövde man inte skriva. Nu antar jag att de för regelrätta protokoll. Här på fastlandet har man förresten också årlig stämman. Sandhamn t. ex. då de fördelar arrendena från 'lotsplättarna'.

Några andelsföreningar för fiskarna fanns det inte förr. Den som finns nu --- Blekinge Andelsfisk --- är mycket ung. Förr var fisket så magert, och då gällde regeln: först till kvarn

får först mala.

1880-82 infördes laga skifte på Utlängan. Det var min far Olof Larsson som helt enkelt begärde det. Verkan var mycket god, det hade varit väl mycket gräl vid de gemensamma arbetena förr. Det blev ordentlig uppmätning, alla ingärdade sina marker väl med stengårdsgårdar och uppräckningen var allmän och stor. Någon förändring av jordbruksprodukterna eller växtföljden skedde inte. Man har alltid odlat mest råg, sen havre och korn och minst potatis. Vete kom ej i bruk förrän för ungefär 40 år sen. Vetemjöl köpte man dock tidigare och gjorde bullar och vetelevar av. Några kakor minns jag inte alls

Nya redskap kom efter hand, steg för steg i den allmänna utvecklingen. Men från min barndom minns jag gamla redskap som träåder och träharvar.

Vägar har där alltid funnits, men de var dåliga och är det än. Flygsanden gör dem ännu sämre. Det går en tväts över hela ön från byn till fyren (3 km) som duger att cykla på.

Postgången är nu daglig --- en motorbåt som kör runt i hela skärgården --- och det har den varit i ungefär 25 år. I min ungdom fick man hämta den i Torhamn själv, och en gång i veckan var det väl alltid nån från ön som for in. På 1920-talet blev det ett postkontor på Ungskär som hämtade i Torhamn ett par ggr i veckan, och så fick man hämta själv där. Sen började motorbåten gå.

Först 2 ggr i veckan, men se bråkade jag och en som hette Bergstöm,^{nr} och det blev 3 ggr och nu är det dagligen utom söndagar.

Emmigrationen har varit stor från alla öarna sen 1880-talet. De påstår att Brooklyn kallas för lilla Ungskär. De flesta har blivit kvar där ute. Men alla har varit mycket hemkära, säkert mer än de från andra orter. Det händer att till och med riktigt gamla ~~må~~ människor kommer hit ett tag då och då, går omkring här ett tag och far ut igen. Folkmängden minskar snabbt på alla öarna. Ungdomen har svårt att stå ut där ute. Det är ett hårt och fattigt liv. En gång var det 70 skolbarn på Ungskär. Nu tro jag det är 10 bara.

Någon ordnad skolgång fanns inte alls i min barndom. Jag minns att det var en gammal stofil, halt och på kryckor, som lärde mig läsa. 1888 började en lärarinna fara runt på öarna och stanna 3 mån. på varje. 1891 byggdes skolan på Utlängan, men den är nedlägd nu, och barnen åker med skolbåt till Ungskär.

Freireligiösa rörelser finns det mycket av här. Praktiskt taget alla i skärgården är freireligiösa, om de har någon religion. Missionsförbundet, Pingstvännerna och De lutherska är de vanligaste.

Tidning har funnits så långt jag minns. Min far hade Svenska Morgonbladet och en som hette Karlskrona Veckoblad. Den kom till för en hundra år sen, men är död nu.

Uppgiften utaufer frågelista LUF 73.

Utlängan hette för Skogön o var
skogleväret. Den brändes ren i början
på 1600-talet av danskarna samtidigt
som de var o härjade i Kristianopol
(menckerna!). Kallades sen Utklämmungen
= den längst ut, yttersta.

"Sandpika" = gå till job.